

Епизоотологичен анализ на заразните болести по свинете в Европа през 2012 г

Д-р Илия Македонски*

Резюме

През 2012 г обстановката за заразните болести по свинете в Европа е сравнително спокойна (1). Изключение прави избухването на африканска чума по свинете в Украйна през 2012 г и в Беларус през 2013 г. В продължение на повече от 30 г АЧС е ензоотична на остров Сардиния и няма надежда, че ще бъде ликвидирана скоро. През 2012 г класическа чума по свинете е установена само в Латвия при домашни и диви свине, в близост до границата с Русия. Италия е единствената страна в Европа, която е неблагоприятна за везикулозната болест по свинете. През 2012 г. са обявени 7 епизоотични огнища. Това заболяване е проблем от близо 20 години. През 2009 г. в Италия са регистрирани множество случаи на ВБС, които през 2010 и 2011 г намаляват значително. Повторната поява на това заболяване представлява сериозен риск за ЕС. Проблемът с ВБС е, че заболяването през последните години протича безсимптомно, но се ограничава търговията със свине и семенен материал от елитни стопанства. Ограничено е разпространението на бруцелозата по свинете в Европа. Установени са само с единични случаи в Италия, Франция, Белгия и Унгария. В 17 държави на ЕС ваксинацията срещу болестта на Ауески е забранена, в Полша Унгария и Германия се провеждат програми за ограничаване и ликвидиране. През 2012г. случаите на бяс в Европейския съюз са общо 770. От тях, 182 случая са при домашни животни, а 588 случая при диви животни. Най-много случаи има в Румъния- 138 и Полша- 28. По два случая има в Гърция, Литва и Латвия и един в Холандия. Великобритания е докладвала за 1 случай при човек.

Ключови думи: заразни болести, свине, Европа

Summary

In 2012 the situation of communicable diseases in pigs in Europe was relatively favorable. There were only two outbreaks of African swine fever in Ukraine in 2012, and in Belarus in 2013. ASF is an enzootic disease in Sardinia Island for more than 30 years and there is no chance to be eradicated soon. In 2012, Classical swine fever was detected only in domestic and wild pigs in Latvia, near the Russia's border. Italy is the only European country which is found to be unfavorable for Swine vesicular disease. In 2012 7 outbreaks were reported. This disease is a problem for Italy for more than 20 years. In 2009 a large number of cases were reported which decreased significantly in 2010 and 2012. Reoccurrence of the disease would be a serious risk for EU. The main risk of the disease is that in the recent years it is asymptomatic, but there are trade restrictions for pigs and semen coming from selected farms. Brucellosis in pigs is not very common in the EU. In 2012 only a few cases were

reported in Italy, France, Belgium and Hungary. In 17 EU Member States vaccination against Aujeszky's disease is not allowed, and Poland, Hungary and Germany have eradication programs in place. In 2012, the total number of Rabies cases is 770, 182 in domestic and 588 in wild animals. The largest number of cases was observed in Romania and Poland – 138 and 28 respectively. In Greece, Latvia and Lithuania 2 cases were reported respectively The first case in human was reported in Britain.

Key words: *infectious diseases, pigs, Europa.*

През 2012 г обстановката за заразните болести по свинете в Европа бе сравнително спокойна (1). Изключение прави избухването на африканска чума по свинете в Украйна през 2012 г и в Беларус през 2013 г (2, 3). В продължение на повече от 30 г АЧС е ензоотична на остров Сардиния и няма надежда, че ще бъде ликвидирана скоро. През 2012 г класическа чума по свинете е установена само в Латвия при домашни и диви свине, в близост до границата с Русия. Независимо от ограничаването продължават проблемите с везикулозната болест по свинете в Италия. Ограничено е разпространението на бруцелозата по свинете в Европа с единични случаи в Италия, Франция, Белгия и Унгария. В 17 държави на ЕС ваксинацията срещу болестта на Ауески е забранена, в Полша Унгария и Германия се провеждат програми за ограничаване и ликвидиране. През 2012г. случаите на бяс в Европейския съюз са общо 770. От тях, 182 случая са при домашни животни, а 588 случая при диви животни. Най-много случаи има в Румъния- 138 и Полша- 28. По два случая има в Гърция, Литва и Латвия и един в Холандия. Великобритания е докладвала за 1 случай при човек.

Класическа чума по свинете (КЧС). През 2012г. в ЕС само Латвия е докладвала за 20 огнища на КЧС (3 огнища при домашни свине и 17 огнища при диви свине). В България това заболяване не е установявано от есента на 2009 г.

В продължение на повече от 100 години КЧС е един от най-сериозните проблеми в заразната патология при свинете в България. От 1980 до 2000 г независимо от профилактичната ваксинация през различните години имаше сериозни проблеми с КЧС особено през периода 1982- 1985 г. и през 1989- 1995 г. През 1982 г бяха засегнати големи свинекомплекси- Козлодуйци, Карапелит и Сенокос, Добричка област. През 1989 г възникна голяма епизоотия, започнала от източнобалканските свине на Варненска област и след това разпространена в почти цяла България до 1995 г. През новия век хронологията на КЧС в България е следната: През 2000 г има един случай в Добричка област, а през 2001 - едно огнище в Плевенска област. През 2002 г възниква нова епизоотична вълна- 32 огнища в Благоевградска, Силистренска, Великотърновска, Габровска, Пернишка, Софийска, Пазарджишка, Кюстендилска, Пловдивска, Русенска, Силистренска, Смолянска и Хасковска област, през 2003 г- 11 огнища в Бургаска, Сливенска, Пловдивска, Благоевградска и Кюстендилска областст, през 2004 г- един случай при домашни свине и един при източнобалкански пасищно отглеждани свине. През 2005 има 69 случая при диви свине.

д-р И. Македонски е дългогодишен служител на НПО „Ветеринарно дело“, ДО „Ветеринарно дело“ и НВМС от 1973 до 1999 година, където той е изпълнявал длъжностите главен експерт, отговарящ за заразните болести по свинете и началник Отдел „Заразни болести“

През тази година е началото на оралната ваксинация на дивите свине с жива ваксина, през 2006 е забранена профилактичната ваксинация, през 2007 има 3 случая на КЧС при пасищно отглеждани свине. За първи път е изолиран вируса линия 2.3. Улзен, България.

През 2008 г има един случай на чума при домашни свине, но вирусът е друг 2.3 Шпанте. През 2009 г е последният случай на чума по свинете в България - едно огнище при диви свине, в община Тутракан, Силистра – вирус линия 2.3 подобен на установените щамове в Централна и Източна Европа. Това е последният случай на КЧС в България до 1 декември 2013 г.

В Румъния няма чума от 2007 г., а в Сърбия от 2010 г., което показва, че това заболяване е на път за ликвидиране на Балкански полуостров. Освен това ЕС започва да оказва съществена помощ на Босна и Херцеговина, Албания, Македония и Хърватска за епизоотичен контрол на чумата по свинете. Възможно в България да възникнат спорадични епизоотични огнища, при положение че заболяването се появи в съседни страни. Има данни, че Европейската комисия е предприела сериозни мерки за ерадикация на КЧС в Сърбия и Македония. Турция и Гърция нямат проблеми с това заболяване. Има и една друга опасност- африканската чума по свинете е засегнала досега почти цялата Европейската част на Русия, а също така имаше огнища в Украйна и Беларус. Възможно е в близките години АЧС да проникне на територията на Литва, Латвия, Полша и Естония. България все още не граничи с държава, в която е обявена АЧС.

През последните години броят на домашни свине в България намалява значително от 4 000 000 през 1986 г. на около 500 000 през 2011 г. Броят на дивите свине обаче се увеличава - през 2012 г. има регистрирани близо 78 000 свине. При това положение дивите свине са най-уязвимият възприемчив контингент за повторно възникване на КЧС. Дългогодишен епизоотичен проблем създаваха източнобалканските свине (КЧС и бруцелоза). Тези животни са рисков възприемчив контингент по отношение на АЧС.

КЧС е проблем за България от края на миналия век. Преди присъединяването към ЕС чумата бе един от основните проблеми за този период. От 2010 г. до 1.12.2013г. България е свободна от това заболяване. Въведено бе законодателството на ЕС в тази област. От 2005г. у нас се извършва орална ваксинация на дивите свине чрез разпръскване на примамки от самолети. От 2006г. профилактичната ваксинация на домашните свине е спряна. От 2008г. у нас НВМС се изпълнява Програма за контрол и ликвидиране на КЧС. Тази програма гарантира, че няма вирус при домашните и дивите свине, а дивите свине са защитени с орално приложена ваксина. Възможно е в

близките години България да има единични случаи на КЧС ако такива се появят в съседни страни.

Африканска чума по свинете (АЧС).

През 2012 г. в страните от ЕС само Италия е обявила 91 огнища на АЧС (74 – при домашни свине и 17 – при диви свине). Болестта е ендемична на острова и съществува повече от 30 години. Създадена е природна огнищност като вирусът се поддържа от диви свине, свободно гледани полудиви свине и домашни свине без необходимите съоръжения за биосигурност. Важна роля за поддържането на вируса играят и меките аргасови кърлежи, които съхраняват вируса с години. През 2013 г до 1 септември в Сардиния са установени 114 епизоотични огнища. Над 80% от свинете на острова са във ферми с под 20 свине. Практикува се клане във фермите и месото се доставя на редовни клиенти по домовете без ветеринарен контрол. Собствениците не съдействат на ветеринарните власти. Мисия на Службата по храните и ветеринарни проблеми проведена в Сардиния в началото на 2013 г констатира многобройни пропуски слабости в контрола на АЧС. Най-важното заключение е, че ветеринарните власти в Сардиния не осъществяват ефикасен контрол на продукти от животински произход на летищата и пристанищата на острова.

До момента (1 декември 2013г.) заболяването не е проникнало в България, но скоростта на териториалното разпространение на АЧС за периода 2007- 2013 г е обезпокоителна.

За периода 1977-1979 г имах възможността да работя в Ангола, като част от дейността ми бе свързана с профилактиката и борбата с африканската чума по свинете. Независимо, че свинефермите в тази страна са оградени с ограда над 2 м често имаше избухвания на това заболяване. Работниците живееха във фермите с целите си семейства. Установихме, че вирусът се пренася от диви птици, транспортни средства и фуражи. В една ферма заболяването влезе с месо от диво прасе. Тези животни в Ангола често боледуват безсимптомно и са носители на вируса за цял живот. Фуражите се контаминират от диви птици, които преди това са кацали на торища в неблагоприятни ферми. В околните ферми започнахме да покриваме торищата с фолио и това ни помогна да опазим няколко стопанства. Имаше случай на заразяване на свине на изложба за животни, където посетелите имаха възможност да влизат в боксовете и да гаят животните. 25 дни след края на изложбата се проявиха първите клинични признаци на АЧС. В Ангола възрастните свине майки боледуваха в хронична форма. При проверка в една ферма установихме умряла свиня майка с 5 здрави прасенца/имунотеларантност/.

В началото на заболяването животните имат повишена температура и дори повишен апетит и жажда, след което започват да повръщат. Появяват се конюнктивите

и изтечения от носа. Характерни са кръвоизливите в склерата на очите. Характерен признак при АЧС са големите хематоми в ушната мида, което води до увисване на ушите. Засегнати са всички лимфни възли- увеличени хеморагични с размякната пулпа. Хеморагичен лимфаденит има във всички вътрешни органи. Далакът е със закръглени ръбове, увеличен е най-малко 2-3 пъти с тъмночервен цвят. В гръдната, коремната и перикардиалната кухина има изобилна кървава течност с фибринни маси. Много характерно е увеличеният размер на жлъчката и наддебеляване стената на жлъчния и пикочния мехур. За разлика от КЧС бъбреците са увеличени, с множество разляти кръвоизливи в кортикалната и медуларната част. Легенчето е пълно с хеморагична течност. Около бъбреците пространството е инфилтрирано със серозен ексудат. При хронично протичане АЧС труповете са кахетични, а измененията приличат повече на КЧС. Свинете се залежават, трудно стават, олюляват се при движение, кашлят и трудно дишат.

До 2007 г болестта съществуваше само в Африка, но бе установена около престанище Поти в Грузия през юли 2007 г. Бързо обхвана почти цялата страна и Комисия на Световната организация по здравеопазване на животните /ОИЕ/ даже препоръча при създалата се обстановка да започне пълно ликвидиране на свинете в някои окръзи на държавата. Водят се абсолютно неадекватни начини за ограничаване на инфекцията- убиват се само болните свине, а котактните остават. Първоначалната диагноза е закъсняла с няколко месец, като първоначалните съмнения са за цирковирусна инфекция. След изпращане на проби в Пърбрийт Великобритания нещата се изясняват. Вирусът бързо навлезе в Армения и малка част на Азербайджан. В края на същата година бе засегната и Русия. Инфекцията прониква с диви свине от Грузия. Доказани са 12 места по границата на Грузия с Русия, където преминават диви свине. През 2008 г вирусът навлиза на около 300 км навътре в Русия, даже има един случай на 1900 км в Петербургска област /колет до войник от Ингушетия с колбаси/. През 2009 г е установен случай в Мурманска област на около 2 400 км. През 2011г. са били засегнати още Воронежска, Оренбургска /на границата с Казахстан, Ставрополска, Волгоградска, Ростовска и Саратовска области. През 2013 г са обявени 14 епизоотични огнища при домашни свине и при диви свине в Тулска, Ярославска, Тверска, Московска и Северна Осетия. Северна Осетия се намира на територията на Грузия, има политическо напрежение и мерките за контрол се провеждат трудно

Заболяването в Украйна е обявено на 31.07.2012г. в Запорожкия край в обект «задан двор» с 9 свине. Създадена е спешна епизоотична комисия под ръководството на заместник министър председател. Ограниченията са вдигнати през декември 2013 г. Въвеждат се много строги мерки за ликвидацията на АЧС.

На 22 юни и 4 юли 2013 г АЧС е обявена в Беларус- 2 случая във Витебска област. Източник на инфекцията са фуражни добавки и диви свине преминали от Русия. Определени са две ограничителни зони: заразна с радиус от 50 км с около 25 000 свине и 2 200 населени места и застрашена зона с около 56 000 свине и 5 200 населени места. В 50 км зона е извършено пълно ликвидиране на свинете по дворовете.

Нашият опит от Ангола през 70-те години показва, че вирусът на АЧС може да се разпространява с диви птици, тор и транспортни средства возещи свине до кланицата и екарисажни коли. Между отделните халета на големите ферми инфекцията се пренася от персонала и инвентар- лопати, колички и др.

През 2011 и 2012 г Центърът за оценка на риска в България към НВМС () и извършил анализ на възможните пътища за навлизане на инфекцията в България, които са чрез домашни свине- счита се че този риск е незначителен;

б/ със свинско месо и колбаси. Все още не е установена африканска чума по свинете в държава членка извън Сардиния. Най-застрашени са Литва, Полша, и Финландия. България не граничи с държави заразени с, затова рискът е много малък. Но това може да стане с нелегален внос на месо и колбаси.

г/ с продукти от свине в багаж на пътници и кухненски отпадъци от кораби, самолети и влакове. Счита се, че това е най-вероятния начин за проникване на вируса в страната.

д/ консумация на хранителни отпадъци от домашни, свободно отглеждани домашни, диви или източнобалкански свине на паркинги и сметища.

Везикулозна болест по свинете. През 2012 г. само **Италия** е обявила 7 случая на везикулозна болест по свинете. Това заболяване е проблем за Италия от близо 20 години. През 2009 г. в Италия са регистрирани множество случаи на ВБС, които през 2010 и 2011 г намаляха значително. Повторната поява на това заболяване представлява сериозен риск ЕС. Италия предприе мерки за овладяване на огнищата в съответствие с член 3, параграф 2 от Решение 90/424/ЕИО на Съвета. Проблемът с ВБС е, че заболяването през последните години протича безсимптомно, но се ограничава търговията със свине и семенен материал от елитни стопанства.

Бяс. През 2012 г случаите на бяс в Европейския съюз са общо 772- 182 при домашни животни, а 590 при диви животни. От 182 случая при домашните животни, 66 случая са при кучета, 41 – при котки, 51 – при говеда, 9 – при овце, 8 – при еднокопитни, 4 – при кози. Най – много случаи на бяс при домашните животни са установени в Румъния – общо 138 случая - 49 кучета, 41 кучета, 1 овца). По 2 случая има в Гърция -кучета, Литва - котка и говедо, Латвия -куче и говедо. Един случай има в Холандия при куче. България е докладвала за един случай при лисица в Къстендилска област на границата със Сърбия не е докладвала за случаи на бяс при домашните животни.

От общо 588 случая в ЕС при дивите животни, разпределението по видове е както следва – 520 случая при лисици, 40 – при прилепи, 11 – при белки, 7 – при други месоядни животни, 5 – при язовци, 2 – при миещи мечки, и по 1 случай при вълк, сърна, елен, невестулка и човек. Най – много случаи на бяс при дивите животни са установени в Румъния – общо 319 случая (308 – при лисици, 8 – при други месоядни животни, по 1 случай при вълк, бялка и елен), следвана от Полша – 219 случая (200 – при лисици, 10 при белки, 3 – при прилепи, по 2 при миещи мечки и язовци, по 1

случай при невестулка и елен), Холандия – 15 случая при прилепи, Германия – 15 случая при прилепи, Гърция – 8 случая при лисици, Франция – 6 случая при прилепи, Литва – 3 случая (1 – при лисица и 2 при язовци), Унгария – 1 случай при прилеп и Испания – 1 случай при прилеп. България не е докладвала за случаи на бяс при дивите животни. Великобритания е докладвала 1 случай при човек.

От средата на 2009 г. България изпълнява Национална програма за контрол и изкореняване на беса чрез орална ваксинация. Програмата е одобрена от министъра на земеделието и храните и Европейската комисия и се съфинансира от Общността с Решение на Комисията 2008/897. Извършва се ваксинация на територията на 17 административни области – цяла Северна България, Софийска област и областите София-град, Перник и Кюстендил. Ваксинацията се извършва два пъти годишно през април и май и септември-октомври. Необходимо е тя да продължи най-малко 5 години.

Бруцелоза по свинете причинена от *Brucella suis*. През 2012 г. имаше спорадични случаи на това заболяване. Италия е обявила 20 огнища на *Brucella suis*, следвана от Франция – 3 огнища, Белгия – 1 огнище, и Унгария – 1 огнище. В България няма установени случаи на тази инфекция. Това обаче е условно тъй като е известно че почти всички диви и източнобалкански свине са безсимптомни носители на причинителя. Първи данни за тази болест в България са публикувани през 1941 г. Причинителят е изолиран две години по-късно от и принадлежи към биовар 2.

До преди 9-10 години бруцелозата по свинете беше важен здравен проблем предимно за регионите, където се отглежда източнобалканската свиня. Досега няма данни за заразени хора. Мерките за контрол на бруцелозата по свинете са включени в Държавната профилактична програма за контрол на болестите по животните. През 2006 г. беше приета Наредба на министъра на земеделието и храните за ветеринарномедицинските изисквания към животновъдните обекти. Тази наредба забранява отглеждане на свине майки и нерези във ферми от заден двор. Наредбата разрешава отглеждането на не повече от 5 прасета за угодяване за собствена консумация в един двор.

Броят на фермите от заден двор. е около 76 000. Преди 2006 г. в някои населени места се отглеждаха . селски нерези, които заплождат свине майки и обслужваха няколко села. Това е начинът за заразяване с бруцелозата.

За периода 1997-2008 г. съгласно изискванията на Профилактичната програма са изследвани серологично 476 531 кръвни проби от свине, от които 0,27% са положителни . БС е регистрирана в 11 населени области, предимно в Източна България. Четири от засегнатите области са Пазарджик, Търново Пловдив, и Плевен). Болестта не е установена в Западна България. В две области – Бургас има 10 заразени ферми и Варна с 3 заразени ферми се отглеждат източнобалкански свине. Други две области Сливен с 3 и Ямбол със 7 заразени ферми имат обща граница с Бургаска област и в тях преди 2001 г. се отглеждаха около 2300 източнобалкански свине. Най-засегната е Бургаска област с 10 заразени ферми.

Всички проби изследвани през 2006 , 2007 и 2008 са отрицателни. По всяка вероятност това се дължи на въведената забрана за отглеждане на свине майки и нерези в т.нар. ферми „заден двор”. Тези резултати обаче не дават основание да се направи изводът , че БС е ликвидирана. Епизоотологичните данни и опитът от последните 50 години сочат, че дивите свине и свинете от източнобалканската порода са траен резервоар на инфекциозния причинител. За периода 1997-2001 г. са установени 11 епизоотични огнища на БС във Варненска и Бургаска област, където е разрешено отглеждане на източнобалкански свине. Последният случай на БС в България е регистриран в свинеферма в Силистренска област през 2006 г. Източник на инфекция са източнобалкански свине отглеждани на територията на фермата.

Болест на Ауески. През 2012 г държавите членки на ЕС (Австрия, Белгия, Кипър, Чехия, Германия, Дания, Финландия, Франция, Ирландия, Италия, Люксембург, Холандия, Словения, Швеция, Словакия, Великобритания са свободни от болестта на Ауески, в тези страни е забранена ваксинацията на свине и не са докладвали за установени случаи на болестта на Ауески. В държави членки на ЕС и региони от тях (Испания, Унгария, Полша), в които са налични програми за контрол на болестта на Ауески, заболяването е констатирано в Полша – 248 засегнати животновъдни обекта, Испания – 14 засегнати животновъдни обекта.

Литература

1. Bovine and swine diseases, 2012 Annual report European Commissions, Health and Consumers, Luxemburg, 2012
2. Ликов, Б., Макавеев, Чобанов, Г., Стоев, А, Околийски, 2011, Оценка на риска от проникване на африканска чума по свинете в България, БАБХ, Център за оценка на риска, 2011,
3. Khomenko et al., African swine fever in the Russian Federation : risk factots for Europe and beyond., Empress watch, Vol. 28, May 2013,
4. Likov B. Анализ на някои нововъзникващи и погенциални епизоотични рискове и организация на противоепизоотичните мерки в страните членки на ЕС и България, Демакс, София, 2012 г.
5. Mary-Louise Penrith, 2009, African Swine fever, Onderstepoort of Veterinary Research, 76: 91095, 2009.
6. Ликов, Б., Тодоров, Т., Рубенова, М., Възможно ли е ликвидирането на беса в България, Ветеринарна сбирка, 7-8, 2009, 10- 18.
7. Иванова, Е., Съвременна диагностика на класическата чума по свинете, Ветеринарна сбирка, 1, 2012 г., 22- 27.

